

Gibanje “globalnih državljanov” in Evropa

Politična konstrukcija kontinenta kot prostor novih družbenih gibanj

Po 11. septembru in z nastopom hladnega obdobja globalne vojne, ki se predstavlja kot stalna razsežnost oblasti nad planetarnim kaosom, je prišlo do spremembe tudi v evropski panorami. Evropa se namreč ne predstavlja kot homogen politični prostor, še težje je govoriti o evropskem političnem subjektu. Bolj kot to se Evropa kaže kot bojno polje, eno izmed bojnih polj ekonomske in družbene vojne, ki se je začela že dosti pred Ground Zero in dosti preden so začele prve anglo-ameriške bombe padati nad Kabul. Po zadnjem razvoju dogodkov v tem globalnem konfliktu, ki ga zaznamuje vojskovanje, se Evropa predstavlja kot polje, po katerem so raztresene njene lastne politične razvaline, tiste, ki pripadajo različnim neoliberalnim in socialdemokratskim variantam, ki so ji večji del vladale in ji vladajo.

Slika 2. Beppe Caccia na razpravi v Trstu.

1. Vsak poskus določitve sodobnega “političnega prostora” bi izpadel kot parcialen in nepopoln, če ne bi upošteval dejstva, da ta prostor, že od definiranja moderne paradigme političnega, nikoli ni popolnoma sovpadal s sfero državnosti. Že od nekdaj obstaja skup alternativnih političnih praks v moderni, za katere se izkaže kot nemogoče, da bi jih vpisali v sodobno suvereno Državo. Po eni strani

¹ Beppe Caccia je svetovalec za socialno politiko občine Benetke, aktivist socialnega centra Rivolta v Magheri, Benetke in eden izmed govornikov nekdanjih “Tute bianche”, belih kombinezonov, in sedanjih “disobedientov”, nepokornih.

zato, ker jo predpostavljajo kot “negativno obzorje”, po drugi zato, ker so, četudi se ne postavljajo v sfero neke že prej obstoječe *Civil society* (niti v klasični definiciji škotskih razsvetljencev, niti v tisti bolj nedavni, ki jo ponujajo neokonservativci) tej državi tuje.

Če sledimo nauku Clausa Offeja, je naraščajoče “podvajanje” političnega prostora med institucionalno in zunaj institucionalno razsežnostjo proces, ki je spremljal krizo “socialne pravne države” v zadnjih tridesetih letih v Evropi.²

Prispevek kot izhodiščno točko prevzema definicijo “novih družbenih gibanj” (uporništvo, značilno za osemdeseta in devetdeseta leta), ki pa je ponovno umeščena in aktualizirana v kontekstu procesov globalizacije. Gre samo za prve zaznamke, ki nam lahko pomagajo odgovoriti na dve vprašanji. Ali je s stališča gibanj “globalnega državljanstva” konstrukcija enega evropskega političnega prostora zaželeno? Pa tudi, katera politična oblika Evrope je najprimernejša za privzemanje vsebin, ki jih ponuja radikalna kritika (praktična in teoretska) modela ekonomske globalizacije, ki se zdi dominantna.³

2. Poskus odgovora na vprašanje, kako vladati kaotičnemu in fraktalnemu prostoru proizvodne in finančne globalizacije, je v zadnjih letih kalil spanec vseh tistih ekonomskih in vojaško-političnih sil, ki izvajajo, ali se pretvarjajo, da izvajajo, nekakšen vpliv na svetovnem prizorišču. Da bi se položaj še dodatno zapletel, je v ta scenarij vdrlo tudi gibanje, ki se je začelo v novembrskih in decembrskih dneh leta 1999 v Seattlu. Tovrstnega gibanja ni mogoče kvalificirati kot “protiglobalizacijo”, saj ne izraža zavračanja *tout court* globalizacije. Ob inkorporiranju številnih inovativnih potez “novih gibanj” iz osemdesetih in devetdesetih let se *postseattlovska* gibanje vzpostavi v planetarnih razsežnostih ekonomije sveta kot danega prostora družbene in politične intervencije ter te razsežnosti predoči kot neizogiben kontekst sedanjih in bodočih konfliktov. Tako imenovana “globalizacija” se slejkoprej predstavlja kot *Um-Welt*. V tem okolju, v katerem se zelo domače gibljejo subjekti, ki oporekajo in se upirajo neznosnim sadovom procesov, nastaja načrt vsebine novega aktivizma.

Ne da bi se spustili v zapleteno razpravo, teoretično in politično, glede definicije tega procesa, menim, da jo gre brati iz razširjene perspektive. Ujeti nismo le v napredujoče vzpostavljane enotnega prostora izmenjav, torej v dimenzijo globalne trgovine, ampak tudi in predvsem v nastajanje enotnega proizvodnega in

² Poskušal bom ponuditi parcialen odgovor, četudi v spremenjenih razmerah, na predloge, ki jih je ponudil prispevek Heidrun Freise in Peterja Wagnerja, objavljen v *Multitudes*, št. 4, let. 2000, z naslovom *L'Europe comme enjeu politique*.

³ Nanašam se na paradigmo, ki jo je vpeljal CLAUS OFFE, *New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics*, v *Social Research*, let. 52, št. 4, 1985, str. 817–868.

družbenega prostora. Pri tem enoten sploh ne pomeni "homogen". Prej se zdi, da je nastanek sledil kaotičnim dinamikam, fraktalnim smernicam razvoja, značilnim za večdimenzionalen in večslojen prostor. Tega strukturira soobstoj mrež in "mrež iz mrež", v katerih abstraktna fizičnost krajev in zgoščena materialnost nekrajev, progresivno (ne linearno), definira hierarhiziran prostor, ki ga prečijo tokovi – zdaj svobodni in neprekinjeni, zdaj prisiljeni in prepovedani – blaga, finančnih in komunikacijskih objektov, delovne sile in invencijske sile.

Jasno je, da je to magmatsko napredovanje zastavilo moči nasproti problematičnemu vozlu politične konstitucije globalnega, kot nove in najbolj primerne oblike nadzora in ukazovanja tem tokovom. Vprašanje na tem mestu se torej glasi, kaj pomeni "svobodna trgovina" v konstrukciji enega političnega prostora, ki ga opredeljuje imperialna suverenost? Danes so stvari bolj kot kdaj prej videti prekleto jasne. Doživeli smo namreč dve fazi "globalizacije", ki označujeta obdobje po imperializmu. Nastanek z genealogijo, ki je konfliktno prepletena z zgodovino delavskih bojev in bojev za nacionalno osvoboditev, in nato drugo obdobje, ki so ga nekateri definirali kot (zdaj že razvpito) *Belle Epoque* globalizacije, ki so ga zaznamovali poskusi prepoznavanja in legitimiranja sposobnosti nekaterih nadnacionalnih in nedržavnih organizmov, za izvajanje novih oblik suverenosti nad diverzificiranimi segmenti in sloji.⁴

Zasedanje WTO v Seattlu in nadaljevanje v Dohi v Katarju dve leti pozneje, s katerim se je poskušalo zgladiti neuspeh prvega (s težavnimi obveznostmi, povezanimi z regulacijo svetovnega agroživilskega tržišča; z možnostmi patentiranja živečih organizmov; nadzorom nad eksponencialnim razvojem *Information Technologies*, bolj splošno, s temo prisvajanja intelektualnih dobrin), ni bilo prav nič drugega kot to: eden od formalnih prehodov v strukturiranju politične konstitucije Imperija kot oblike suverenosti, ki bi bila primerna za vladanje globalizaciji. Istočasno je šlo, kot pri vseh samitih prej in pozneje, za trenutek medijsko-komunikacijske legitimacije novih mehanizmov družbenega in političnega posredovanja. Fizično obleganje vseh vrhunskih srečanj, ki so se zvrstila od takrat do danes, je pomenilo ostvaritev radikalne in neprekosljive ravni kritike. Sprožilo je številne parcialne in sektorske konflikte ter vsakemu od njih dalo nesluteno moč in priložnost.

3. Nasilno utišanje ob 11. septembru pomeni poskus zaprtja prostora možnosti, ki se je vzpostavil med Seattlom (november-december 1999) in Genovo (junij 2001). Ne da bi želeli karkoli odvzeti kateri od "etap", različnih dogodkov, ki jih je uprizorilo in utelesilo pluralno gibanje za "globalno državljanstvo", je treba

⁴ Neogibna referenca je v tem primeru: MICHAEL HARDT – ANTONIO NEGRI, *Empire*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 2000.

poudariti (izven vsakršne teleološke linearnosti) skupne poteze prvega ciklusa protiimperialnih bojev. Gre za razslojeno genealogijo, ki se je, ob ponavljajočih se prečkanjih Atlantika in s stalnim oceanskim kroženjem tem in oblik pobud, še obogatila. Nenehno aktivno komunikativno gibanje odhajanja in vračanja (“ljudstev” iz Seattla, Prage, Washingtona in Goeteborga, iz Quebeca in Genove – to so vse “ljudstva, ki prihajajo”, po posrečenem deleuzovskem izrazu) med Evropo in Ameriko, je opisalo nomadski proces, ki ni razpršilen, temveč močno subjektivno in konfliktno akumulativen. Ta proces je imel v julijskih dneh trenutek zgojitve in eksplozije. S tem v zvezi je treba dogodke v Genovi misliti zunaj “nacionalnega” političnega prostora in njegove logike. Šlo je za najvišji (in istočasno tudi najbolj protisloven) trenutek nekega družbenega in političnega gibanja z neposredno globalno zastavljenimi temami in sestavo, na katerega je odgovorila prava preventivna vojna operacija, ki je povsem notranja imperialni logiki (primer “low intensity war” v urbanem merilu, z značilnostmi tistega modela, ki je bil že preizkušen v Latinski Ameriki v osemdesetih in devetdesetih letih). V ta kontekst v celoti sodi tudi transformacija narave samitov, pred Seattlom in po njem, s krajev “harmoničnega” predstavljanja imperialne oblasti (v monarhičnih in oligarhičnih sestavinah) v vojaško upravljanje golega in brutalnega izvajanja sile. Genova je točka, v kateri so se ti medsebojno odvisni procesi akumulirali. Je točka prehoda za množično gibanje, ki se že zaveda svoje moči transformacijskega odprtja. Istočasno pa je tudi točka, v kateri se izvaja globalna “policijska znanost”, ki je sposobna pokazati najmanj to, kako se v “izrednem stanju” manifestira praktična in konceptualna resnica ter globoka struktura suverene oblasti (tudi ko je slednja danes v planetarnem merilu *in fieri* – v nastajanju).

4. S tega stališča vprašanja, ki so jih zastavile množice iz Seattla in Genove (od tistega o zunanjem dolgu in obdavčenju finančnih dobičkov do vprašanj redistribucije bogastva na planetarni ravni ter problemov zdravja in bolezni in številnih drugih), izražajo jedro biopolitičnega konflikta. V izhodišču je “ekološko vprašanje”, ki je izvzeto iz dimenzije naivnega nazadovanja k *oikosu*, to je sad istega nesporazuma, ki je povezan z domnevno naravnostjo ekonomske sfere. Področje ekološkega konflikta se brez posredovanja sooča s povsem politično dimenzijo tretje/četrte narave. V to naravo je danes *človeško* povsem potopljeno in iz nje ga vedno znova producirajo in transformirajo mreže sil in moči, ki jo oživčujejo. Borba proti razširjanju genetsko modificiranih organizmov pa je več kot samo preprosta in temeljna obveza k odpovedovanju in zavračanju z njo povezane grozote. Genetsko manipuliranje in možnost patentiranja živih organizmov so skrajni izrazi “biooblasti”, njena uresničitev v obliki realne subsumpcije življenja samega pod kapital. Blagovna oblika, ki kolonizira tudi človeški DNA,

je zadnja meja procesa *New Enclosures*. Pri tem gre za nasilno opredelitev novih prostorov kapitalističnega vrednotenja, ki je spričo tehnološke in znanstvene ravni postoteren v primerjavi z ograjevanjem angleškega podeželja.

Ampak ali se ne ravno v tem trenutku, ko življenje *ab intimo*, njegovi identifikacijski zakoni, tvori surovino procesa vrednotenja, življenje samo postavi v vlogo izvora in konstitutivnega elementa upora proti temu procesu? Tukaj je potrebna pozornost, saj ne govorimo o nekakšnem "golem življenju", tako kot ne gre za Arcadio, ko se soočamo z ekološkim vprašanjem. Spremljamo možnost preobrnitve teh *New Enclosures*: teles in možganov žensk in moških kot strojev, ki so objekti biooblasti in ki se odločajo kot subjekti biopolitike.

Tako je "gibanje gibanj" prišlo do tega, da zastavlja radikalna vprašanja z neobičajno radikalnostjo. Razgalilo je procese oblikovanja političnih odločitev v planetarnem merilu, v zunajinstitucionalno politiko je z veliko močjo ponovno vneslo vprašanje oblasti in se tako neposredno uprlo zakonodajnim institucijam imperija. Zahtevalo je vpogled v prostore globalnega političnega odločanja, da bi lahko preizpraševalo naravo, titulo in legitimnost suverena. To operacijo resnice je zaokročilo s ponovno usposobitvijo in reinvecijo političnega jezika moderne. Do tega je prišlo s prehodom od težavne preprostosti, ki jo predstavljajo zahteve po ponosu in pravičnosti, do preizpraševanja nas drugih o tem, kaj pomeni "demokracija" (radikalna in absolutna, zagotovo ne tista v "demokratizaciji" nadnacionalnih imperialnih institucij) v kontekstu globalizacije. To je smisel zavestne samodefinicije Global Citizens, ki je krepko onkraj modernega izrazja, povezanega z "državljanstvom". Ta izziv se zdaj postavlja v bistveno širšem merilu: začenja se pri nekaterih lokalnih izkušnjah na utopičnem obzorju neke globalne politične skupnosti, ki bi se na koncu lahko znebila suverena.

5. Družbena sestava gibanja. Z več strani je bilo poudarjeno stekanje pluralnosti raznolikih subjektov, individualnih in kolektivnih, v globalno gibanje. Možno tveganje je v tem, da ko preletimo oblike odnosov in/ali rekonpozicije, ki so jih ti različni subjekti med seboj vzpostavili, nam lahko skupna plejada vseh "prisotnih" kaj malo pove v zvezi z družbeno sestavo protagonistov množice in njihovimi političnimi lastnostmi. Številni opisujejo, pa naj bo v dobri ali slabi veri, sliko armade raztrgancev, "žrtev globalizacije", ki so se zbrali, da bi oporekali imperatorju. Z nekega podobnega stališča gre za zmeden in zamazan *rassemblement*, regresiven in nekoliko reakcionaren, tistih, ki zavračajo neizogiben, ireverzibilen proces modernizacije v teku. Šlo naj bi za oporekanje, ki izraža razširjen strah pred novim, pred neznanim, z mešanjem makro- in mikronacionalizmov, nostalgije korporacij in zanašanja na tretji svet ter ideoloških zadržkov. Prav zato se je preprosto naštevanje "prisotnih" izkazalo kot neprimerno, da bi lahko zaobsegli

inovativno in prodorno naravo gibanja. V središče dogodkov zadnjih dveh let, še posebej pa kapilarnih aktivnosti, ki so jih pripravile v Evropi in v Ameriki, se uvršča mlada, zelo mlada generacija; predvsem gre za ženske in v veliki meri jo tvorijo delavke in delavci, ki so del tako imenovane *New Economy*. Tvorci planetarnega upora so pretežno prebivalci "globalnih mest", kjer sicer neulovljiva ekonomija mrež neposredno pokaže zgoščeno družbeno vsebino, ki je sestavljena iz teles in možganov, sociabilnosti in odnosov: študentje in inženirji informatike ter najbolj naprednih industrijskih sektorjev, postavljalci mrežnih strani in operaterji novih medijev, delavci v storitvah visoke in nizke kvalitete. Ti tvorijo masovno intelektualnost, nematerialno delovno silo, ki je zrasla v telematskih mrežah in z izkušnjami lokalnih neprofitnih dejavnosti ter v protikulturah devetdesetih let. Ti so tisti, ki so s svojim delom zgradili povezovalno tkivo gibanj, tisti skupni jezik, ki je spravil v medsebojno komunikacijo mehiške kmete iz Chiapasa s pomembnim segmentom tovarniških delavcev, študente ameriških kampusov in evropskih univerz z združenji ekologistov in potrošnike z indijanskimi kmeti iz Karnatake. Če ne bi ponovno našli univerzalnega jezika in skupnih oblik konflikta (mimo vsakega abstraktnega univerzalizma), bi vsi ostali obsojeni na afazijo, na golo pričevanje, na geto.

6. Oblike organiziranja in konflikta. Poleg tega, da je bilo gibanje cilj vsakovrstnih provokacij in represivnih iniciativ (ob sistematičnem kršenju političnih pravic, ki jih zagotavljajo ustave vseh evropskih držav in ZDA, to je na koncu pripeljalo tudi do umora Carla Giulianija), je napad nanj potekal tudi v poskusu, da bi ponovno vzpostavili ločitve in s tem razpršitev okoli binoma "nasilje/nenasilje". To je potekalo prek obvezne opombe o "provokatorskih skrajnejših" in posledično nujnem ločevanju med "dobrimi in slabimi" manifestanti. Ta poskus je trčil na inovativno vsebino praktičnega sabotiranja in organizacijo kooperativnih mrež, ki se napaja iz starodavnega nabora izkušenj "državljske neposlušnosti" (natanko stopetdeset let po njegovi prvi formulaciji v raziskavah Henryja Thoreauja). V aktualnem kontekstu leninistična teorija oborožene vstaje, za zavzetje oblasti, in gandijevski predlog "nenasilja" predstavljata dve plati iste medalje, ki je povsem zunaj toka, to pomeni, da so načini delovanja, ki se tako ali drugače povezujejo s tema tradicijama, danes povsem neumestni. Obe perspektivi sta namreč, kot negativni horizont (kot Drugo, katero se oporeka in se zanika) predpostavljali državni monopol nad legitimnim izvajanjem nasilja in se mu upirali. V današnjem kontekstu imamo opravka z množenjem in koncentracijo lokacij suverenosti, to izhaja iz krize nacionalne države in vzpostavljanja Imperija, ki ga definira tekmovanje številnih, na trenutke nasprotujočih si lokalnih in nadnacionalnih sil. S tem umanjka ta negativni horizont, ki se zdaj predstavlja

kot izginjajoča in nedosegljiva abstrakcija, kot nedotakljiv *moloh* z nezmernim in brutalnim izvajanjem gole sile. Kot efekt se ustvarja difuzen občutek neučinkovitosti upora, nekakšna kultura neučinkovitosti konflikta, v kateri nam ne preostane drugega, kot da si spet izkopljemo niše za razmišljanje o oportunističnem in pričevanju. Globalno gibanje pa je pokazalo drugo pot, takšno, ki je sposobna ovirati mehanizem, ko postavlja v ospredje (onkraj samega dogodka) koncept “neposlušnosti” v vseh družbenih in prostorskih dimenzijah. To je izpeljalo predvsem z načini delovanja, ki spominjajo na vzpostavljanje širokih začasnih koalicij med različnimi “mrežami družbenih mrež”. Te so usmerjene na dogodke in k specifičnim ciljem, obenem pa so sposobne prevzeti splošen in razločujoč pomen na modelih lokalnih *Social forumov* ali *Direct Action Networka*. Pri slednjem gre za rizomatično organizirano mrežo, ki je bila vzpostavljena po internetu in je namenjena samoukinitvi po uresničitvi dogodka. V teh prostorih se, kot kolektivna in tudi individualna izbira pristopanja, uresniči skupen dogovor o vsebinah in načinih delovanja. Pri tem gre za konvergenco različnih poti, ki so singularne in se medsebojno prepoznavajo kot množica. Ne zahteva se ideološka opredelitev, temveč se sklene začasno zavezništvo, ki se artikulira z organiziranjem predstavnih in odločevalskih oblik, ki že spominjajo (prek sorodnih skupin, vozlišč, in nasvetov predstavnikov, kot krajev, kjer avtonomija in svoboda vsakega posameznika in organizirane skupine dobijo svojo vrednost) na poteze politične skupnosti brez suverena, začeni z zavestnim razpolaganjem s svojim telesom.

7. Zakaj ima to “gibanje gibanj”, katerega pluralno identiteto danes srečujemo kot element splošnega samoprepoznavanja v vseh izkušnjah upora in dezertiranja proti “konstitutivni globalni vojni”, poseben interes pri vzpostavljanju evropskega političnega prostora?

Odgovor je vse prej kot preprost in samoumeven, glede na to, da je Evropa, kot smo jo spoznali v teh letih (tista, ki so jo začrtale medvladne pogodbe, zato jo že *ab initio* zaznamuje močan deficit v demokratičnosti), rezultat procesa forsirane ekonomske in monetarne integracije, katere simbol je euro. Nekoliko šibka skupna valuta, katere propulzivno moč pa pomenijo omejitve programiranih stopenj inflacije, odstotkov zadrževanja bilančnega deficita in torej omejevanje politike in delovanja *welfera*. Obraz, ki ga kaže ta Evropa, je anonimen in brezoseben, je obraz bruseljskih birokracij, funkcionarjev centralne banke ter direktiv, ki so bolj zavzete za varovanje industrijskih in trgovinskih lobijev (ki so se za te direktive potegovali in jih promovirali), kot pa da bi ščitile državljane potrošnike. To je podoba migracijskih politik, ki so definirane v schengenskih sporazumih: gre za trdnjavo Evropo, ki (ob iluzijah, da lahko na mejah dvigne nove zidove in ne-prehodne ovire iz bodoče žice ter tako kljubuje epohalnim razsežnostim eksodusov

in migracij) v resnici organizira svoj trg delovne sile po etničnih kriterijih in tako brani hierarhije, ki sovpadajo z diskriminativnimi zakoni in ločevanjem med državljanstvi. In prav etnični kriterij je eden od številnih segmentov trga delovne sile, ki je vedno bolj dereguliran in v katerem impresivne številke, povezane s številom brezposelnih in podzaposlenih, razkrivajo učinke tranzicije, ki v evropski družbeni organizaciji dela generira “enosmerno” fleksibilnost, nizke in negotove dohodke, razširjeno prekamnost in v zadnji instanci družbeno negotovost.

Enake zakonitosti, po katerih je vrh v Nici sprožil oblikovanje evropske vojske, kažejo na odprto podrejenost vodilnega razreda petnajsterice v odnosu do politike Združenih držav Amerike, katere poteze postajajo vedno bolj izrazito imperialne. Dovolj je, da se spomnimo, kako so se v teh letih evropske vlade soočile z vprašanjem nekdanje Jugoslavije in kako so se odrekle igranju kakršne koli politične vloge ob krizi na Kosovu ter se omejile na to, da so priskrbele oporišča, letala in čete za vojno, ki so jo začeli, vodili in končali iz središč odločanja v Washingtonu. Progresivno izstopanje iz balkanskega scenarija, ki ga je Busheva administracija napovedovala že vnaprej, ne predaja nastajajočim “evropskim legijam” imperialnega poveljstva, ampak samo “umazano delo”. Takšno težnjo potrjujejo tudi zadnji dogodki, tisti, ki so sledili 11. septembru, za katere so značilna mučna prizadevanja vsake od nacionalnih vlad, da bi v ekspedicijski kontingent za osrednjo Azijo umestile tudi lastne čete. Pri tem gre za ponoven poskus dokazovanja vzpostavljanja ali že resničnega obstoja osi privilegiranih odnosov z Združenimi državami.

8. Evropske državljanke in državljani – in z njimi *Global Citizenz* – nujno potrebujejo socialno in politično Evropo, saj lahko danes edino v tej vidijo “odprtje možnosti”, v smislu dimenzije, ki bi, onstran pasivne vdanosti v usodo, omogočila soočenje, kritičen in praktičen napad na procese ekonomske globalizacije. Gre za problem vzpostavljanja javnega prostora na kontinentu, ki bi ga prečila družbena gibanja in konflikti. Pravzaprav gre za problem definiranja neke lestvice odločitev, na kateri bi bilo mogoče presojati pri tehtanju izbir in na kateri bi bilo mogoče nasprotovati in spet uravnovešati sile, se soočiti z dramatičnimi zdravstvenimi in okoljskimi krizami, izvajati redistribucijo bogastva in uveljavljati nove pravice.

Nacionalni oblastniki imajo vedno bolj v glavi projekt Evrope kot nekakšne “Makrodržave” (in to je tudi makroskopska omejitev sicer pogumnega predloga Joschke Fischerja), povečane fotokopije vseh napak moderne teritorialne države, njene nacionalne suverenosti, Leviatana celinskih razsežnosti, ki svoji valuti ob bok postavlja birokracijo, policijo in vojsko. Vendar se ta modelček v konkretnih situacijah ne more izkazati za kaj drugega kot za “imperialno provinco”, to pa

zato, ker je umeščen znotraj nekega globaliziranega sveta, kateremu vladajo nevidne suverenosti, sile, ki so tako močne kot izmuzljive. Navsezadnje gre za obliko oblasti, ki je podrejena s kontinentalnim ozemljem in skladna z njim, kot podtržišče globalnega tržišča.

Spomnimo se na dogodke, povezane z "listino temeljnih pravic". Temu tekstu ni bila namenjena niti najmanjša pozornost tistih medvladnih sporazumov (rimskega, maastrihtskega, amsterdamskega ...), na katerih je bila, mimo vsakega demokratičnega in participativnega mehanizma, utemeljena današnja sestava institucij Unije. To pomeni, da bodo v prihodnje izigrane tudi tiste redke obveznosti, ki so jih prevzele nacionalne zakonodaje z Listino. Slednja s svojimi formulacijam spominja na medlo in obledelo pojavo kakšne ustavne listine; bržkone jo je uredil in jo definiral kot "konvencijo" kakšen čuden hibrid, sestavljen iz predstavnikov, ki so jim bila podeljena tretje- ali četrto razredna pooblastila. In iz tega se je rodila listina, ki je *octroyee*, torej vljudno dopuščena od suverena. Ali ni ravno v temeljih ustavnega prava zapisano, da ne more priti do ustavodajnega procesa brez ustavodajne oblasti? Da je izvor neke ustave ljudska suverenost, korpus suverenih državljanov in zbor njihovih predstavnikov, neposredno izvoljenih ob univerzalni volilni pravici?

Nekaj povsem drugega bi bila evropska ustava, pri katere izdelavi bi sodelovali evropski državljanji. Tukaj sta potrebni dve pomembni natančnejši določitvi. Prav zato, ker ne gre za ponovno potovanje po že znanih poteh rojevanja modernih nacionalnih držav, ne iščemo ostvaritve nekakšne *Grundgesetz*, ampak si prizadevamo za permanenten konstitutivni proces, ki bi bil nenehno odprt in utemeljen na stvarnem priznanju pravic, ki bi jih bilo mogoče pripisati novi kakovosti "globalnega državljanstva". Po drugi plati pa je kot neposredno posledico tega sklepa potrebno ponovno uvrstiti v definicijo "državljanov Evrope" vse ženske in vse moške, ki imajo Evropo postavljeno kot svoj cilj in usodo, neodvisno od njihovega izvora ter od tega, od kod prihajajo, torej vse tiste, ki na tem prostoru živijo, bivajo. Skratka, razširitev sfere priznavanja pravic in svoboščin za vse (krepko onkraj vsakega preprostega in zastarelega univerzalizma) bi morala biti materialna in formalna vsebina evropske ustave.⁵

S stališča, ki upošteva vsebino, se Listina temeljnih pravic izkaže kot dramatično revna, nezadostna. Tekst, ki je rezultat zahtevnega posredovanja, usmerjenega k najmanjšemu skupnemu imenovalcu, se zdi močno zaostal v primerjavi s priznavanjem tako imenovanih "pravic tretje in četrte generacije". Govorimo o stvareh, ki so danes vsakdanji kruh globalnih gibanj: v prvi vrsti gre za sfero

⁵ O odnosu med ustavo in družbenimi gibanji je zelo poučen kratek esej (Costituzione e movimenti sociali), objavljen v LUCIANO FERRARI BRAVO, Dal fordismo alla globalizzazione. Cristalli di tempo politico. Manifestolibri, Rim, 2001. Str. 243–260.

ekoloških in biopolitičnih pravic, ki zadeva varstvo človeških bitij in drugih živečih bitij v ekosistemu, za trajnosten okoljski in družbeni razvoj produkcije; skratka, za same možnosti reprodukcije človeškega življenja. Obenem gre tudi za družbene pravice do državljanstva, ki ustrezajo globini in sploh razsežnostim transformacij, katerim smo bili priča v zadnjih dvajsetih letih ter se nanašajo na krizo proizvodnih oblik in na nove družbene subjekte.

9. V ozadju te diskusije kljub vsemu stoji globlji problem: nevaren parazit se hrani s *humusom*, ki ga je ustvaril bruseljski neuspeh pri konstrukciji Evrope in eura. Svet populističnih desnic (ki so v nekaterih primerih celo odkrito fašistične) se razrašča na naši celini in razkriva več podobnosti kot razlik. Od flamskega Vlaam Bloka do švicarskih izolacionistov iz Blocherja, od nemške NPD do Haiderja, od Le Pena do Bossija in še naprej do eksplicitno neonacističnih skupin, ki stojijo pod sloganom, enakim za vse: za Evropo nacij proti mondializaciji. V resnici predlagajo Evropo, ki bi jo sestavljale "nacije regije" kot skupek "etnično očiščenih" ozemelj, zaprtih in nasilno homogeniziranih organskih skupnosti. Ko hranijo sovraštvo in netolerantnost, predstavljajo le drugi, temnejši obraz globalizacijskih procesov in so resnično funkcionalni pri pospeševanju mehanizmov družbenega izključevanja in hierarhizacije, ki jih uveljavljajo ti procesi.

Nasproti tem fenomenom je treba z veliko moči in jasnosti potegniti na plan ideal drugačne Evrope, različne od dveh hipotez, simetričnih in špekulativnih, ki danes z veliko težo zasedajo teren in zastrupljajo zrak. Drugačne Evrope v primerjavi s tisto, ki jo vzpostavljajo euro, birokracije, Schengen in makrodržava kot imperialna provinca, ter obenem drugačne v primerjavi z Evropo majhnih očetnjav, etnicističnih izvorov, zaprtih identitet in razlikovalnega rasizma.

Tudi zaradi tega je dobesedno "reakcionarna" zamisel (danes še vedno zelo razširjena med evropsko levico), da lahko nacionalna država, nacionalna suverenost, predstavlja zadnji okop, na katerem je mogoče vztrajati, da je to zadnja preživela oblika zaščite pred izkoreninjajočim nasiljem, ki ga vpeljuje prihod enega globalnega trga. Ta zamisel je enostavno reaktivna in defenzivna nasproti procesom, ki bežijo iz našega dosega, izpod našega nadzora, iz meja naše sposobnosti intervencije, in tako predstavlja zgolj s krivdo obremenjeno priznanje nemoči. Ampak: ali lahko samo zamenjamo davne nacionalne identitete (in njihove izpeljave v nacionalističnih okvirih) in zablodele predloge zaprtih etničnih identitet z novo "evropsko identiteto", v preskoku na eno samo civilizacijo, na eno samo dimenzijo, ki je v temelju tudi sama homogenizirajoča in po svoje rasistična, saj napeljuje na neke vrste evroetnocentrizem? Ne. Če danes sploh še lahko govorimo o Evropi, je to mogoče samo v pojmih nekega pluralnega bogastva, nekega mnoštva jezikov, zgodovin, kultur, ki so sposobne komunicirati med sabo, v vza-

jemnem odprtem soočenju in *mettisage* (mešanju); da končno postanejo skupnosti “usode in odločanja”, odprti prostori nekega prepoznavanja in izbire med subjekti, ki se medsebojno priznavajo kot “različni in enakopravni” obenem. Torej svobodne skupnosti, ki se povezujejo (in med sabo ustvarjajo zaveznitva) in tako odgovorno vzpostavljajo lastno sposobnost samoodločanja in samoupravljanja ob odprti in dvosmerni komunikaciji z drugimi.

10. To lahko postane horizont, mogoča pozitivna utopija, s katero bi se na evropskih tleh hranilo gibanje za “globalno državljanstvo”. Zahteva po ustavi evropskih državljanov se, kot *pars costruens*, postavlja za prvi korak pri konstrukciji neke pozitivne in afirmativne vsebine, s katero lahko “evropski nepokorneži” dejavno prispevajo h gibanju “globalnih državljanov”. Med samim procesom se ta utopija udejanja (ob vedenju o globoki in ireverzibilni krizi političnega predstavnitva) prek zahtev po konstitutivnih mehanizmih z visoko participativno vsebnostjo, ki jih utemeljuje protagonizem samoorganizirane evropske civilne družbe in vrednotenje lokalnih dimenzij samoupravljanja.

Upošteva, da se v zadnjih težavnih mesecih geopolitika kaže kot strateška znanost dominacije *par excellence*, je kot zrak potrebna (radikalno inovativna) sposobnost invencije, montiranja in razmontiranja, skratka nekakšna “kartografija osvoboditve” z zasnovami variabilne geometrije. Kontinentalni in regionalni prostori, ki jih prepredajo in oživčujejo mreže izkušenj na občinskih ravneh, se lahko v perspektivi potrdijo kot učinkovite “protiimperialne” dimenzije. Že samo približevanje temu področju razprave lahko sicer, po 11. septembru in vojaški ekspediciji v Aziji ter v pričakovanju vseh, ki še pridejo, deluje utopično in celo nejasno. Vendar pa se v noči, ki jo razsvetljujejo ognjemeti ob uvedbi skupne valute, podoba Evrope kot province Imperija, ki sta ji odvzeti njena vloga in učinek, razvije v vsej jasnosti. Navsezadnje je tudi na tem vozlu pripravljeno za aktiviranje dragoceno nahajališče bogastva subjektivnosti, ki se je zbiralo v prvem krogu globalnih bojev.

Firence, 19. maja 2001, Benetke, 19. decembra 2001